

فصلنامه مطالعات سیاسی

سال دهم، شماره ۳۸، زمستان ۱۳۹۶

صفحات: ۷۷-۹۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۷/۳؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۶/۹/۲۷

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

دکتر مهدی حاجی سیاری*

چکیده

چهار عرصه «فکر، علم، زندگی و معنویت» عرصه‌های مهم الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت را به عنوان یک سند بالادستی برای همه اسناد برنامه‌ای و چشم اندازی کشور تشکیل می‌دهد. نوشتار حاضر ضمن تاکید بر همپیوندی و هم افزایی این چهار عنصر بنیادی، تلاش دارد نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت را در این الگو توضیح دهد. روش‌شناسی اصلی این پژوهش، روش‌شناسی آمیخته و استفاده از روش موردی- زمینه‌ای و نظریه مبنایی است.

کلید واژه‌ها

الگوی ایرانی- اسلامی پیشرفت، آمایش، مدیریت سرزمین، معنویت، وضع مطلوب.

hmehdis@yahoo.com

* دکتری آینده پژوهی، دانشگاه دفاع ملی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

مطابق خطوط کلی تعیین شده از سوی رهبر معظم انقلاب در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت به تاریخ ۱۳۸۹/۹/۱۰، الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت؛ چهار جهت گیری اصلی دارد:

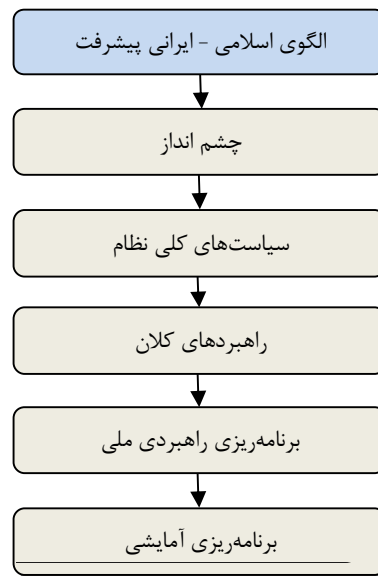
- یک سند بالادستی برای همه اسناد برنامه‌ای، چشم انداز و سیاست گذاری‌های کشور است؛
- یک نقشه جامع است و به ما می‌گوید به کدام سمت و به سوی کدام هدف حرکت نمود؛
- باید کشور را از حرکت‌های بی هدف و سردرگم دور کند؛
- باید وضعیت مطلوب و چگونگی رسیدن از وضع موجود به وضع مطلوب را تصویر کند.

با توجه به اینکه الگوی پیشرفت یک کشور در سطح ملی طرح ریزی، اجرا و پایش می‌شود و فرآیند توسعه و پیشرفت نیز فرآیندی چندبعدی است، لذا شناخت، تبیین و تجزیه و تحلیل فرآیند الگو مستلزم نگاهی کلی نگر و استفاده از تمام ابزارهای علوم اقتصادی و اجتماعی و همچنین برنامه‌ریزی همه جانبه و راهبردی در سطح ملی است. به‌طور کلی برنامه‌ریزی جامع توسعه ملی در سه بُعد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فضایی (آمایش) قابل بررسی می‌باشد، به عبارت دیگر یکی از زمینه‌های مورد بررسی در برنامه‌ریزی جامع توسعه ملی، پرداختن به برنامه‌ریزی فضایی است (مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد، ۱۳۸۶: ۸). برنامه‌ریزی فضایی از اوایل دهه پنجاه شمسی با فعالیت شرکت مشاوره فرانسوی ایرانی «ستیران» در سازمان برنامه و بودجه وقت مورد توجه نظام برنامه‌ریزی کشور قرار گرفت و واژه «آمایش سرزمین» یا به اختصار «آمایش» معادل آن برگزیده شد (توفیق، ۱۳۸۴: ۳-۲). در حال حاضر روش برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش به مثابه یکی از روش‌های رایج و مترقی برنامه‌ریزی ملی در سطح جهان شناخته می‌شود.

بر این اساس به نظر می‌رسد که موضوع برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش و مدیریت سرزمین می‌تواند در فرآیند تحقق بعد معنویت الگوی پیشرفت هر کشور قابل استفاده و نقش آفرین باشد. چرا که در میان روش‌ها و نظام‌های برنامه‌ریزی ملی در جهان، برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش با تأکید بر سه عنصر انسان، فعالیت و فضا (سرزمین) نیز از چنین جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و این موضوع در کشور ما نیز با ابلاغ سیاست‌های کلی آمایش سرزمین از سوی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۹۰، مشتمل بر ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارآیی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی، گسترش تعادل‌های

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

منطقه‌ای، حفاظت محیط‌زیست، حفظ هویت اسلامی- ایرانی، رفع محرومیت‌ها، توسعه منابع انسانی به‌عنوان رکن اصلی آمایش سرزمین در چهار عرصه فکر، علم، زندگی و معنویت وارد مرحله جدیدی شده است. لذا، مسأله اساسی این است که برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش بنیادین در قالب و چارچوب مبتنی بر ظرفیت‌های ملی و قابلیت‌های سرزمینی و بومی چه نقشی می‌تواند در طراحی و اجرای الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت ایفا و بخصوص عرصه معنویت آن داشته باشد؟ لذا این پژوهش در صدد پاسخ به این سؤال است که آمایش بنیادین چه نقش/ نقش‌هایی در تحقق بعد معنویت در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت دارد؟ با توجه به توضیحات فوق، جایگاه آمایش در نظام برنامه‌ریزی راهبردی ملی و مبتنی بر الگو در شکل ملاحظه می‌شود.

شکل (۱) جایگاه آمایش در نظام برنامه‌ریزی راهبردی

این تحقیق از آن جهت حائز اهمیت است که می‌تواند جایگاه تعریف آمایش بنیادین را که متناسب با سیاست‌های ج.ا. ایران باشد در عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت نمایان سازد. دامنه شناخت و آگاهی مسئولین و دست‌اندرکاران را در زمینه ویژگی‌های سرزمینی برای طراحی و اجرای الگو افزایش دهد؛ همچنین انجام این پژوهش این امکان را فراهم می‌سازد که

رابطه بین مفاهیم و ابعاد الگو و آمایش بنیادین شناسایی شود. از سوی دیگر عدم شناخت کافی و به موقع از نقش آمایش بنیادین در الگو، می تواند منجر به بروز آسیب‌های چون: بی‌توجهی به اقتضانات بومی الگو؛ دسترسی ناکافی به اطلاعات جامع و کارآمد از بستر اجرای الگو؛ و کاهش ثمربخشی و اثربخشی الگو به لحاظ عدم شناخت جهات تأثیرگذار گردد.

به لحاظ اهداف تحقیق تعیین نقش (های) آمایش بنیادین در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت هدف اصلی و شناخت آمایش بنیادین، ابعاد، مؤلفه و ویژگی‌های آن؛ تعیین تأثیرات آمایش بنیادین در عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت؛ تعیین الزامات عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت بر آمایش بنیادین؛ و شناخت روابط آمایش بنیادین و عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت اهداف چهارگانه فرعی تحقیق حاضر را تشکیل می دهند. بر این اساس پژوهش حاضر به منظور بررسی نقش آمایش بنیادین در عرصه معنویت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، به دنبال پاسخ به چهار سؤال (۱) تعریف آمایش بنیادین، ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگی‌های آن چیست؟؛ (۲) تأثیرات آمایش بنیادین در عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت چیست؟؛ (۳) الزامات عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت بر آمایش بنیادین چیست؟ و (۴) روابط آمایش بنیادین و عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت چیست؟

داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی گردآوری شده است. در روش کتابخانه‌ای (اسنادی) برای تدوین چارچوب نظری تحقیق، به مطالعات انجام شده قبلی و نظریات صاحب‌نظرانی که به این موضوع پرداخته‌اند، مراجعه شد به عبارت دیگر مفهوم شناسی و بررسی الگوهای تئوریک و نظری و بررسی سوابق و توصیف آمایش از روش مطالعه کتابخانه‌ای استفاده شد. در روش میدانی نیز ابتدا با استفاده از ابزار پرسش‌نامه ساخت‌یافته، تعداد ۱۰۰ نفر خبره در حوزه آمایش و الگو شناسایی و به صورت تمام شمار مورد پرسش قرار گرفتند. در نهایت، تعداد ۹۰ پرسش‌نامه تکمیل و جمع‌آوری شد. پس از این مرحله، با استفاده از داده‌ها و اطلاعات استخراج شده و طرح پرسش‌های لازم، مصاحبه‌های عمیق علمی نیمه‌باز نیز با خبرگان عرصه‌های آمایش و الگو صورت گرفته و پس از پیاده‌سازی متون آن‌ها، تحلیل شده‌اند. در روش نظریه مبنایی نیز، نمونه‌گیری تا حد اشباع نظری بوده؛ که پس از تکرار مفاهیم و مقوله‌های استخراج شده، کفایت اطلاعات تایید شده است.

۱. ادبیات نظری تحقیق

انقلاب اسلامی ایران گفتمان و هویتی جدید از نظام اجتماعی-سیاسی متکی بر ارزش‌های الهی را مطرح کرد؛ گفتمانی که ظرفیت پاسخگویی به نیازهای حقیقی انسان را داراست و ضمن تبیین مسیر، می‌تواند رشد و تعالی او را میسر سازد. از آنجا که هدایت کلان جامعه اسلامی از مهم‌ترین مسؤولیت‌های رهبری است، از این‌رو، امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در آستانه دهه چهارم انقلاب اسلامی با تأکید بر ضرورت پیشرفت و عدالت و تبیین مبانی الگوی تعالی کشور، خواهان تدوین و طراحی «الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت» شده‌اند تا به‌مثابه مهم‌ترین سند بالادستی، تمام برنامه‌های راهبردی کشور را متأثر و هم‌سو سازد. از سوی دیگر استفاده بهینه از فرصت‌ها، مزیت‌ها و منابع ملی، همواره به‌عنوان بخشی از مدیریت راهبردی در سطح ملی در تمام کشورها مطرح بوده و لازمه تحقق اسناد بالادستی است.

صاحب نظران، مراحل مختلفی برای فرآیند مدیریت راهبردی ذکر کرده‌اند که مرحله برنامه‌ریزی در میان تمام این مدل‌ها مشترک است. بر این اساس برنامه‌ریزی راهبردی، روشی نظام‌مند است که فراگرد مدیریت راهبردی را پشتیبانی و تأیید می‌کند (حسن بیگی، ۱۳۹۰: ۱۲۳). بر همین اساس، شناخت و تبیین فرآیند الگوی پیشرفت، مستلزم کلی‌نگری و کلان‌نگری و استفاده از تمام ابزارهای علوم اقتصادی و اجتماعی و همچنین برنامه‌ریزی همه‌جانبه و راهبردی در سطح ملی و توجه به ویژگی‌های بومی است.

در برنامه‌ریزی ملی برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی سرزمین و الگوهای توسعه و سیاست رشد در سطح کلی مطرح و شیوه‌های مناسب اجرای آن ارزیابی و انتخاب می‌شود (آقامحمدی و مبینی دهکردی، ۱۳۹۲: ۶۰). به‌طورکلی برنامه‌ریزی جامع توسعه ملی در سه بُعد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فضایی (آمایش) قابل بررسی می‌باشد، به عبارت دیگر یکی از زمینه‌های مورد بررسی در برنامه‌ریزی جامع توسعه ملی، پرداختن به برنامه‌ریزی فضایی است (میرمحمدی، ۱۳۸۶: ۸). به بیان دیگر در میان روش‌ها و نظام‌های برنامه‌ریزی ملی در جهان، برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش با تأکید بر سه عنصر انسان، فعالیت و فضا از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و این موضوع از سال ۱۳۴۵ با فراز و نشیب طولانی در نظام برنامه‌ریزی ایران مورد توجه نسبی قرار داشته است و پس از انقلاب اسلامی با ابلاغ سیاست‌های کلی آمایش سرزمین از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۸ و تشکیل مرکز الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت با فرمان معظم‌له در همان سال به‌عنوان نهاد متولی تهیه و تدوین بالاترین سند

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۸، زمستان ۱۳۹۶

راهبردی برای پیشرفت و تعالی کشور و تخصیص یکی از اندیشکده‌های ۲۸ گانه این مرکز به موضوع «آمایش بنیادین» وارد مرحله جدیدی شده است. در این بخش ضمن مرور ادبیات الگوی پیشرفت و آمایش به‌عنوان متغیرهای اصلی این پژوهش، مفهوم و ابعاد «الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت» و «آمایش بنیادین» تبیین و مدل مفهومی این تحقیق ارائه می‌شود.

۱-۲. بخش اول: آمایش

۱-۱-۲. چیستی آمایش سرزمین

آمایش سرزمین را نخستین بار «پتی اوژن کلودیوس»^۱، وزیر بازسازی و مسکن فرانسه در دهه ۱۹۲۰ ابداع کرد، اما به سرعت در فرآیند توسعه مقبولیت عام یافت به نحوی که امروزه وظیفه ساماندهی فضایی یا طراحی و ساختاریابی سرزمین هر کشور بر عهده برنامه‌ریزان ملی است (رهنما و آقاجانی، ۱۳۹۰: ۱۸-۱۷). آمایش سرزمین تنظیم رابطه انسان، فضا و فعالیت‌های انسان در فضا به منظور بهره‌برداری منطقی از تمام امکانات برای بهبود وضعیت مادی و معنوی اجتماع بر اساس ارزش‌های اعتقادی با توجه به سوابق فرهنگی و ابزار علم و تجربه در طول زمان است (احمدی شاپورآبادی، ۱۳۸۸: ۹۵). تعریف آمایش بنیادین از منظر مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت عبارت است از: «پهنه بندی جغرافیایی در جهت پیشرفت اسلامی- ایرانی و در مسیر شکل‌گیری تمدن اسلامی»^۲، بدین معنا که پایه آمایش بنیادین فضای جغرافیایی است و تمام وضعیت‌ها، رفتارها، فرآیندها، منس‌ها و بینش‌ها در سطح فضای جغرافیایی تحلیل می‌شوند، پیشرفت که از الزامات آمایش بنیادین تلقی می‌شود، شامل پیشرفت در عرصه‌های اندیشه، معیشت، علم و معنویت است و مبحث تمدن اسلامی که از دیگر الزامات آمایش بنیادین است، به تمدن نوین اسلامی، انسجام ملی و تحقق امت واحد اسلامی اشاره دارد.

۲-۱-۲. مروری بر اهم نظریه‌ها و الگوهای آمایش

سیر نظریات آمایش سرزمین از جنبه‌های مختلف قابل تجزیه و تحلیل است. برخی از این نظریات با تکیه بر عوامل اقتصادی مانند انباشت سرمایه، رشد نیروی کار و پیشرفت فناوری به

1. Petit Eugene Claudius

۲. به نقل از سایت مرکز الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت به نشانی OLGOU.IR

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

شاخص رشد اقتصادی در مناطق و سرزمین اشاره دارد. ابتدایی‌ترین نظریات آمایش از قرن ۱۶ میلادی و دوره مرکانتیلیست‌ها^۱ آغاز و بعد از آن رشد از سطح ملی به رشد در سطح منطقه‌ای تعمیم یافت. نظریه مزیت نسبی ریکاردو (۱۸۱۷)، نظریه بازرگانی هکچر و اوهلین^۲ (۱۹۰۰)، نظریه طول عمر محصول ورنن^۳ (۱۹۶۰)، نظریه رقابت راهبردی جهانی کروگمن^۴ (دهه ۱۹۸۰) و نظریه مزیت رقابتی پورتر^۵ (۱۹۹۰) در مجموعه «نظریه بازرگانی» که توسعه تجارت کالا را عامل اصلی رشد اقتصادی می‌داند، دسته‌بندی می‌شوند. والتر کریستالر (۱۹۳۳) «نظریه مکان مرکزی» را که بر اصل بازاریابی استوار است، طرح نمود. در این نظریه الگوی مکانی با حداقل تعداد مکان‌های مرکزی با حداکثر توزیع کالاها و خدمات ارائه می‌شود. هویت هومر^۶ (۱۹۳۹) در «نظریه بخشی» حمل و نقل و ارتباطات بیرونی را بر رشد اقتصادی مؤثر می‌داند. در دهه ۵۰ از قرن بیست میلادی روستو نظریه‌ای تحت عنوان «نظریه تکامل‌گرایان» ارائه کرد و طی آن پنج مرحله را برای توسعه‌یافتگی یک جامعه بیان نمود و باور داشت که سرمایه‌گذاری در امور زیربنایی موجب رشد متوازن است. گونار میردال (۱۹۵۷) به بیان مدل پیوند دهنده‌ی رشد اقتصادی و نظریه توسعه‌ی منطقه‌ای - سرزمینی پرداخت و در ادامه این نظریه، پرو (۱۹۵۵) بحث تأثیر نوآوری بر رشد را به تبعیت از شومپیتر، طرح کرد. مجموعه این نظریات، تحت عنوان «نظریه قطب رشد» نام‌گذاری شده است.

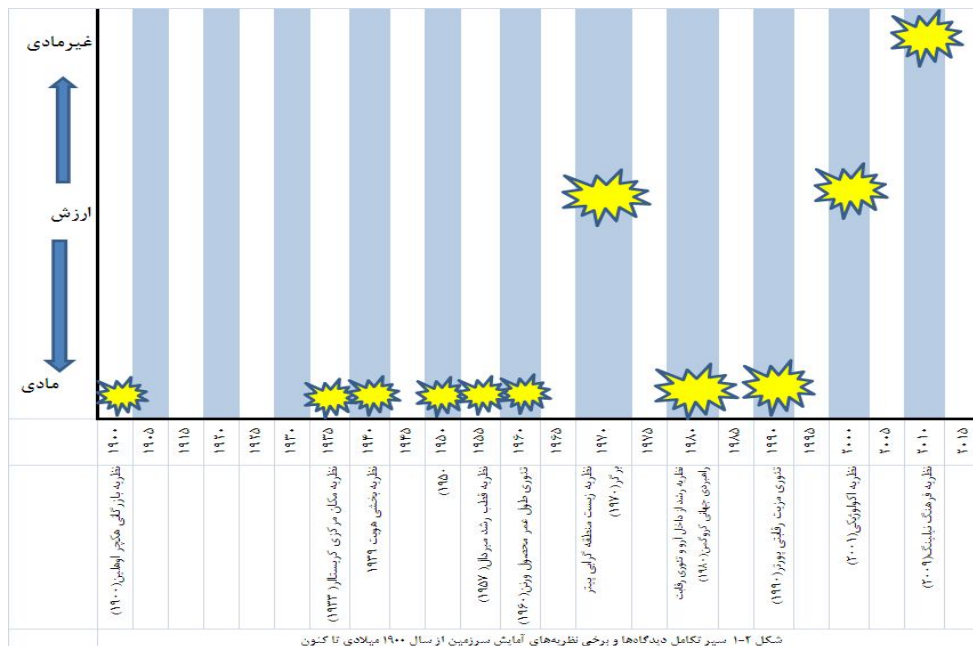
پیتر برگر^۷ در دهه‌ی (۱۹۷۰) نظریه «زیست- منطقه‌گرایی» را طرح نمود و عواملی مانند فرهنگ، سیاست، جمعیت و دانش را برای توسعه جامعه مؤثر برشمرد. در دهه (۱۹۸۰) آرو، فیشر و کلارک، «نظریه رشد از داخل» را مطرح و طی آن سرمایه‌گذاری در نوآوری سرمایه انسانی و دانش انسان را عامل رشد دانسته و اقتصاد دانش بنیان را طرح نمودند. در سال (۲۰۰۱) برای اولین بار «نظریه اکولوژیکی» توسط کونگ ژان یو^۸ ارائه شد و طی آن بشر به‌عنوان جزئی از محیط یا اکوسیستم خود، تعریف گردید (کیاوو، ۲۰۰۸: ۱). در سال (۲۰۰۹) نیلینگ^۹ و همکاران، فرهنگ و اجزاء آن را به‌عنوان مفهوم جدیدی در برنامه‌ریزی آمایش

1. Mercantilists
2. Heckscher & Ohlin
3. John Vernon
4. Paul R Krugman
5. Michael Porter
6. Hoyt Homer
7. Peter Berg
8. Kong jian Yu
9. Knieling

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۸، زمستان ۱۳۹۶

سرزمین در اروپا طرح نمودند، بر اساس این نظریه فرهنگ در بطن توسعه و تمدن بشر قرار دارد. فرهنگ به مردم امید و رویا می‌بخشد تا راه‌های جدید دیدن واقعیت را بگشاید و مردم را متحد کند و طبق این نظریه فرهنگ مجموعه‌ای است از رفتارهای ممتاز مادی و غیرمادی که توسط جامعه و گروه‌های اجتماعی مشخص می‌شود.

شکل ۲ تغییرات روند شاخص‌های مادی و غیر مادی مؤثر بر رشد، توسعه و آمایش سرزمینی را در بازه زمانی ۱۹۰۰ میلادی تا کنون بیان کرده است. در مجموع آمایش سرزمین از مباحث جغرافیایی و مادی آغاز و در فرآیند تکوین خود به مباحث زیست‌محیطی و توسعه پایدار و سپس به حوزه‌های ارزشی و عوامل غیرمادی تسری یافته است.

شکل ۲. تغییرات روند شاخص‌های مادی و غیر مادی مؤثر بر رشد، توسعه و آمایش سرزمینی را در بازه زمانی ۱۹۰۰ میلادی تا کنون

۲-۳. دور جدید آمایش سرزمین در ایران

از اوایل دهه ۸۰ شمسی دور جدید آمایش سرزمین در ایران شکل گرفت و رویدادهای ساختاری مهمی در این دهه مورد توجه می‌باشد. در آبان ماه ۱۳۸۳ هیأت وزیران ضوابط ملی

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

آمایش سرزمین را تصویب نمود. در مصوبه هیأت وزیران جهت گیری‌های ملی آمایش سرزمین که در راستای تبیین فضایی سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران و ترسیم الزامات تحقق آن در توسعه بلندمدت کشور و مبتنی بر اصول مصوب آمایش سرزمین، شامل ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارایی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای، حفاظت محیط‌زیست و احیای منابع طبیعی، حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور، رفع محرومیت‌ها، به‌خصوص در مناطق روستایی کشور تنظیم شده است، ضوابط لازم در ۱۵ بند تعیین شده است. در سال ۱۳۸۴ مرکز ملی آمایش سرزمین در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی تشکیل گردید، لکن در سال ۱۳۸۶ با انحلال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، طرح آمایش سرزمین عملاً به محاق رفت. متعاقباً در سال ۱۳۹۰ با تشکیل دفتر امور آمایش و توسعه منطقه‌ای در معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، برنامه‌های آمایش سرزمین مجدداً در کشور احیا و فعالیت‌هایی آغاز شد.

۲-۱-۴. سیاست‌های کلان در حوزه آمایش سرزمین

پس از ابلاغ سیاست‌های کلی نظام در بخش شهرسازی از سوی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۸۹ و تأکید بر مکان‌یابی توسعه شهرها در چارچوب طرح آمایش سرزمینی، در سال ۱۳۹۰ «سیاست‌های کلی آمایش سرزمین» مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام از سوی رهبر معظم انقلاب ابلاغ شد. محورهای اصلی این سیاست‌ها عبارت‌اند از:

الف) توسعه منابع انسانی به‌عنوان رکن اصلی آمایش سرزمین؛

ب) توجه به یکپارچگی ملی و سرزمینی و تقویت هویت اسلامی-ایرانی و مدیریت سرزمین؛

ج) ارتقای کارایی و بازدهی اقتصادی و تسهیل روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور؛

د) دستیابی به تعادل‌های منطقه‌ای متناسب با قابلیت‌ها و توان‌های هر منطقه؛

ه) سامان بخشی فضای مناسب مراکز زیست و فعالیت به‌ویژه در مناطق مرزی؛

و) رعایت ملاحظات امنیتی و دفاعی در استقرار جمعیت و فعالیت در سرزمین؛

ز) استفاده از موقعیت ممتاز جغرافیایی در جهت کسب جایگاه شایسته منطقه‌ای و جهانی؛

ح) حفظ، احیا و بهره‌وری بهینه از سرمایه‌ها، منابع طبیعی تجدیدشونده و حفظ محیط‌زیست.

همچنین در بند ۳ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغ شده از سوی رهبر معظم انقلاب، بر «محور قرار دادن رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، توانمندسازی نیروی کار، تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، ایجاد بستر رقابت بین مناطق و استان‌ها و به‌کارگیری ظرفیت و قابلیت‌های متنوع در جغرافیای مزیت‌های مناطق کشور» تأکید شده است که با موضوع آمایش سرزمین به‌عنوان مبنای برنامه‌ریزی درون‌منطقه‌ای و بین‌منطقه‌ای تناظر قابل‌توجهی دارد و در ویرایش سوم «مجموعه اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصادی مقاومتی» (مصوبات شورای اقتصاد) تحت سرفصل توازن منطقه‌ای بدون اشاره صریح به آمایش سرزمین، مورد توجه نسبی قرار گرفته است (دبیرخانه شورای اقتصاد، ۱۳۹۳: ۱۷).

۲-۲. بخش دوم: الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت

الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت، نقشه راهی است برای حرکت جامعه از وضعیت موجود به سوی وضعیت مطلوب. نکته‌ای که در این الگو مورد تأکید می‌باشد، دنبال کردن آرمان‌های اجتماعی است و اگر درباره آرمان‌های فردی نیز حرف می‌زند در عمل تحقق آرمان‌های اجتماعی مورد نظر است. از آنجا که جمهوری اسلامی ایران به شدت نیازمند به احصای قابلیت‌ها و محدودیت‌های نظام ملی برای شناسایی تنگناها و همچنین ظرفیت‌های ملی برای فهم نارسایی‌ها و تعیین نقاط آغازین پیشرفت و توسعه کشور و همین‌طور عوامل و نهادهای اثرگذار در شناخت حوزه‌های مورد تأکید در الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت از قبیل رفاه، عدالت، معنویت، امنیت و... است، در این بخش از پژوهش سعی شده است ضمن ارائه تعاریفی از واژه‌های الگو و پیشرفت، با بهره‌گیری از فرمایشات و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب؛ اهداف، مبانی، ویژگی‌ها، عرصه‌ها، عوامل و آسیب‌شناسی پیشرفت تبیین شود.

الگوی مذکور دارای ویژگی‌های زیر است:

- طراحی الگو و دستیابی به اهداف آن، کاری طولانی‌مدت است؛
- یک سند بالادستی نسبت به همه‌ی اسناد برنامه‌ای کشور و چشم‌انداز کشور و سیاست‌گذاری‌های کشور می‌باشد؛
- یک الگوی قابل‌انعطاف است؛
- هدف‌های آن مشخص است، اما راهبردهای آن ممکن است به‌حسب شرایط گوناگون تغییر پیدا کرده و اصلاح شود؛

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

- ایرانی است، طراحان آن، متفکران ایرانی هستند؛
 - بر اساس شرایط تاریخی، شرایط جغرافیائی، شرایط فرهنگی، شرایط اقلیمی، شرایط جغرافیای سیاسی کشور استوار است؛
 - یک الگوی بومی است؛
 - آینده کشور را به تصویر کشیده و ترسیم خواهد کرد؛
 - اسلامی است و غایات، اهداف، ارزش‌ها و شیوه‌های کار از اسلام مایه می‌گیرد؛
 - تکیه‌ی الگو به مفاهیم اسلامی و معارف اسلامی است؛
 - الگو یک نقشه‌ی جامع است؛
 - از سردرگمی و حرکت‌های بی‌هدف و هفت و هشتی جلوگیری می‌کند؛
 - جهت، سمت و سوی حرکت و هدف را نشان می‌دهد؛
 - وضعیت مطلوب را تصویر می‌کند و چگونگی رسیدن از وضع موجود به آن وضع مطلوب را نشان می‌دهد؛
 - چشم بسته و کورکورانه چیزی را از جایی نمی‌گیرد؛
 - از همه‌ی آنچه در دنیای معرفت وجود دارد و می‌شود از آن استفاده کرد، استفاده می‌کند (امام خامنه‌ای، بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۹/۱۰).
 - به‌طور خلاصه، ویژگی‌های الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت مبتنی بر دیدگاه رهبر معظم انقلاب به این شرح است:
 - بومی بودن (اسلامی و ایرانی بودن)؛
 - جامع بودن (مشخص بودن جهت حرکت، هدف‌دار بودن، تعیین وضع موجود، تصویر وضع مطلوب یا آینده‌نگر، مشخص بودن چگونگی حرکت)؛
 - سند بالادستی بودن؛
 - منعطف بودن (هدف‌ها مشخص و ثابت، راهبردها متغیر)؛
 - بصیر بودن (استفاده از تجربیات دیگران اما نه کورکورانه و چشم بسته)؛
 - دنیاگرا - آخرت‌گرا بودن.
- رهبر معظم انقلاب در تبیین نظری اهداف پیشرفت، به ابعاد مختلف و جهات گوناگون آن اشاره می‌کنند. ایشان پیشرفت را در دو بعد کلی مادی و معنوی طرح می‌نمایند و در تشریح جزئی‌تر این ابعاد، مواردی از جمله تولید ثروت ملی، پیشرفت در دانش و فن‌آوری، اقتدار ملی

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۸، زمستان ۱۳۹۶

و عزت بین‌المللی، رشد اخلاق و معنویت، ارتقاء امنیت اجتماعی و اخلاقی، ارتقاء بهره‌وری (استفاده بهینه از امکانات موجود)، قانون‌گرایی و انضباط اجتماعی، حفظ و ارتقاء وحدت و انسجام ملی، رفاه عمومی (برخورداری همه طبقات)، رشد سیاسی، مسؤولیت‌پذیری، پیشرفت در عزم و اراده ملی، فکر روشن (روشن‌بینی) و اعتقاد عمیق را مورد تأکید قرار می‌دهند (یاوری و همکاران، ۱۳۸۹).

در یک جمع‌بندی کلی دسته‌بندی اهداف در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت از منظر رهبر معظم انقلاب به شرح جدول (۱) می‌باشد.

جدول ۱. مراتب اهداف در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت از منظر رهبر معظم انقلاب

اهداف نهایی	اهداف میانی	اهداف مقدماتی
حیات طیبه (رستگاری)، عادت، تسلط بر نفس...	عدالت، رفاه، امنیت و عبادت، برادری، به‌کارگرفتن استعدادها و به‌کار انداختن امکانات بی‌پایان کشور، سامان دادن ملتی بزرگ، مترقی، پیشرفته، متقی، با اخلاص و سرآمد، در سایه اسلام و قرآن، عبادت	اسلام آوردن

۳. تحلیل یافته‌ها

توصیف سؤالات سنجش تأثیر آمایش بنیادین در تحقق اهداف الگوی اسلامی ایرانی در عرصه معنویت

جدول ۲. توزیع فراوانی میزان تأثیر آمایش بنیادین در تحقق اهداف چهارگانه در «عرصه معنویت» الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۰	۰	۰	۰
کم	۷	۷,۸	۷,۸	۷,۸
متوسط	۱۴	۱۵,۶	۱۵,۶	۲۳,۳
زیاد	۲۹	۳۲,۲	۳۲,۲	۵۵,۶
خیلی زیاد	۴۰	۴۴,۴	۴۴,۴	۱۰۰,۰
جمع	۹۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

نتایج حاصل از بررسی میزان تأثیر آمایش بنیادین در تحقق اهداف چهارگانه عرصه معنویت، نشان می‌دهد که در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان میزان تأثیر را با ۴۴,۴٪ در حد «خیلی زیاد» بیان کرده‌اند، ۳۲,۲٪ میزان تأثیر را «زیاد» و ۱۵,۶٪ نیز میزان تأثیر را «متوسط» و ۷,۸٪ نیز میزان تأثیر را «کم» ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۳. توزیع میانگین رتبه تأثیر آمایش بنیادین در تحقق اهداف عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت

عرصه‌ها	شماره گویه	اهداف	میانگین رتبه	میانگین
عرصه معنویت	۱,۱۲	قرب الهی	۷,۰۷	۳,۹۰۰۰
	۱,۱۳	تعالی و رستگاری انسانی	۷,۲۱	۳,۹۵۵۶
	۱,۱۴	گسترش معنویت	۶,۶۲	۳,۸۵۵۶
	۱,۱۵	گسترش و تحقق دین	۷,۰۸	۳,۹۳۲۶

نتایج آزمون کندال دلبلیو در خصوص اولویت تأثیرگذاری آمایش بنیادین در عرصه معنویت با کای اسکوپر برابر با ۸۲,۵۱۴ در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است.

جدول ۴. توزیع فراوانی و درصدی میزان تأثیر آمایش بنیادین در تحقق الزامات عرصه معنویت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۵	۵,۶	۵,۶	۵,۶
کم	۲	۲,۲	۲,۲	۷,۸
متوسط	۱۷	۱۸,۹	۱۸,۹	۲۶,۷
زیاد	۲۷	۳۰,۰	۳۰,۰	۵۶,۷
خیلی زیاد	۳۹	۴۳,۳	۴۳,۳	۱۰۰,۰
جمع	۹۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

میزان تأثیر آمایش بنیادین در تحقق الزامات ده‌گانه عرصه معنویت مورد سنجش قرار گرفت، نتایج به دست آمده دیدگاه‌ها پاسخ‌گویان نشان می‌دهد که در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان میزان تأثیر را با ۴۳,۳٪ در حد «خیلی زیاد» بیان کرده‌اند، ۳۰٪ میزان تأثیر را

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۸، زمستان ۱۳۹۶

«زیاد» و ۱۸,۹٪ نیز میزان تأثیر را «متوسط» و ۲,۲٪ «کم» و ۵,۶٪ نیز میزان تأثیر را «خیلی کم» ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی میزان تأثیر اهداف عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین انسان (فردی و جمعی) برای تحقق آینده مطلوب

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۳	۳,۳	۳,۴	۳,۴
کم	۵	۵,۶	۵,۷	۹,۱
متوسط	۱۷	۱۸,۹	۱۹,۳	۲۸,۴
زیاد	۲۲	۲۴,۴	۲۵,۰	۵۳,۴
خیلی زیاد	۴۱	۴۵,۶	۴۶,۶	۱۰۰,۰
جمع	۸۸	۹۷,۸	۱۰۰,۰	
بدون پاسخ	۲	۲,۲		
جمع کل	۹۰	۱۰۰,۰		

میزان تأثیر اهداف عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین با تأکید بر ابعاد (فردی و اجتماعی) انسان مورد سنجش قرار گرفت، نتایج به دست آمده دیدگاه‌ها نشان می‌دهد در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان میزان تأثیر را با ۴۶,۶٪ در حد «خیلی زیاد» بیان کرده‌اند، ۲۵٪ میزان تأثیر را «زیاد» و ۱۹,۳٪ نیز میزان تأثیر را «متوسط» و ۵,۷٪ میزان تأثیر را «کم» و ۳,۴٪ نیز میزان تأثیر را «خیلی کم» ارزیابی کرده‌اند.

میزان تأثیر اهداف عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین با تأکید بر ابعاد (محلی، ملی و فراملی) فضا مورد سنجش قرار گرفت، نتایج به دست آمده دیدگاه‌ها نشان می‌دهد در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان میزان تأثیر را با ۴۴,۸٪ در حد «خیلی زیاد» بیان کرده‌اند، ۳۲,۲٪ میزان تأثیر را «زیاد» و ۱۴,۹٪ نیز میزان تأثیر را «متوسط» و ۵,۷٪ نیز میزان تأثیر را «کم» و ۲,۳٪ نیز میزان تأثیر را «خیلی کم» ارزیابی کرده‌اند.

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

جدول ۶. توزیع فراوانی میزان تأثیر اهداف عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین فضا (محلی، ملی و فراملی) برای تحقق آینده مطلوب.

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۲	۲,۲	۲,۳	۲,۳
کم	۵	۵,۶	۵,۷	۸,۰
متوسط	۱۳	۱۴,۴	۱۴,۹	۲۳,۰
زیاد	۲۸	۳۱,۱	۳۲,۲	۵۵,۲
خیلی زیاد	۳۹	۴۳,۳	۴۴,۸	۱۰۰,۰
جمع	۸۷	۹۶,۷	۱۰۰,۰	
بدون پاسخ	۳	۳,۳		
جمع کل	۹۰	۱۰۰,۰		

جدول ۷. توزیع فراوانی و درصدی میزان تأثیر اهداف عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین فعالیت (اجتماعی، اقتصادی و...) برای تحقق آینده مطلوب.

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۳	۳,۳	۳,۴	۳,۴
کم	۳	۳,۳	۳,۴	۶,۸
متوسط	۱۷	۱۸,۹	۱۹,۳	۲۶,۱
زیاد	۲۹	۳۲,۲	۳۳,۰	۵۹,۱
خیلی زیاد	۳۶	۴۰,۰	۴۰,۹	۱۰۰,۰
جمع	۸۸	۹۷,۸	۱۰۰,۰	
بدون پاسخ	۲	۲,۲		
جمع کل	۹۰	۱۰۰,۰		

میزان تأثیر اهداف عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین با تأکید بر ابعاد (اجتماعی، اقتصادی و...) فعالیت مورد سنجش قرار گرفت، نتایج به دست آمده دیدگاه‌ها نشان می‌دهد در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان میزان تأثیر را با ۴۰,۹٪ در حد «خیلی زیاد» بیان کرده‌اند، ۳۳٪ میزان تأثیر را «زیاد» و ۱۹,۳٪ نیز میزان تأثیر را «متوسط» ۳,۴٪ «کم» و ۳,۴٪ نیز میزان تأثیر را «خیلی کم» ارزیابی کرده‌اند.

فصلنامه مطالعات سیاسی؛ سال دهم، شماره ۳۸، زمستان ۱۳۹۶

جدول ۸: توزیع فراوانی میزان تأثیر الزامات عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین فعالیت (اجتماعی، اقتصادی و...) برای تحقق آینده مطلوب

میزان تأثیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۳	۳,۳	۳,۴	۳,۴
کم	۳	۳,۳	۳,۴	۶,۸
متوسط	۱۷	۱۸,۹	۱۹,۳	۲۶,۱
زیاد	۲۹	۳۲,۲	۳۳,۰	۵۹,۱
خیلی زیاد	۳۶	۴۰,۰	۴۰,۹	۱۰۰,۰
جمع	۸۸	۹۷,۸	۱۰۰,۰	
بدون پاسخ	۲	۲,۲		
جمع کل	۹۰	۱۰۰,۰		

میزان تأثیر الزامات عرصه معنویت الگو در آمایش بنیادین با تأکید بر ابعاد (اجتماعی، اقتصادی و...) فعالیت مورد سنجش قرار گرفت، نتایج به دست آمده از سنجش دیدگاه خبرگان نشان می‌دهد در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان میزان تأثیر را با ۴۰,۹٪ در حد «خیلی زیاد» بیان کرده‌اند، ۳۳٪ میزان تأثیر را «زیاد» و ۱۹,۳٪ نیز میزان تأثیر را «متوسط» و ۳,۴٪ میزان تأثیر را «کم» و همچنین ۳,۴٪ نیز میزان تأثیر را «خیلی کم» ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۹: توزیع میزان تأثیر آمایش بنیادین در تحقق الزامات عرصه‌های معنویت الگو به تفکیک ۱۰ گویه

شماره گویه	الزامات	میانگین رتبه	میانگین
۲,۳۳	انجام واجبات	۱۵,۹۱	۳,۶۱۳۶
۲,۳۴	ترک محرمات	۱۵,۴۵	۳,۵۶۸۲
۲,۳۵	توحید- خداپرستی	۱۷,۵۶	۳,۶۸۱۸
۲,۳۶	ارتباط قلبی - ارتباط با خدا	۱۷,۱۸	۳,۶۵۹۱
۲,۳۷	انسان دوستی	۱۸,۶۳	۳,۸۱۸۲
۲,۳۸	اجرای تعالیم اسلامی	۱۸,۳۵	۳,۷۹۵۵
۲,۳۹	خودسازی، تقوی	۱۷,۴۶	۳,۷۱۵۹
۲,۴۰	توکل	۱۸,۳۹	۳,۷۶۱۴
۲,۴۱	ذکر- خشوع	۱۳,۹۱	۳,۴۷۷۳
۲,۴۲	تدین- دین‌داری	۱۷,۴۳	۳,۷۱۵۹

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

نتایج آزمون کندال دبلیو در خصوص اولویت تأثیرگذاری آمایش بنیادین به تفکیک ۱۰ گویه عرصه‌های چهارگانه با کای اسکور برابر با ۳۹۱,۹۶۵ در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است. اولویت اول در تحقق الزامات عرصه معنیت عبارت‌است از: در عرصه معنویت- الزام انسان دوستی با میانگین رتبه ۱۸,۶۳.

جدول ۱۰. توزیع میزان تأثیر اهداف عرصه‌های چهارگانه الگو در آمایش بنیادین فضا (محلّی، ملی و فراملی)

شماره گویه	ابعاد فضا	خیلی زیاد	زیاد
عرصه علم	محلّی	۶,۲۴	۴,۰۷۲۳
	ملی	۸,۳۶	۴,۵۶۶۳
	فراملی	۶,۶۲	۴,۱۰۸۴
عرصه فکر	محلّی	۶,۱۹	۴,۰۴۸۲
	ملی	۷,۵۲	۴,۳۴۹۴
	فراملی	۶,۳۱	۴,۰۳۶۱
عرصه زندگی	محلّی	۷,۰۶	۴,۲۷۷۱
	ملی	۷,۸۳	۴,۴۵۷۸
	فراملی	۵,۰۸	۳,۷۵۹۰
عرصه معنویت	محلّی	۶,۴۷	۴,۱۰۸۴
	ملی	۶,۲۰	۴,۰۳۶۱
	فراملی	۴,۱۱	۳,۴۹۴۰

همان‌طور که از جدول فوق پیدا است در سه عرصه علم، فکر و زندگی تأکید بر آمایش در «سطح ملی» بیش از آمایش «محلّی» و فراملی است. اما در عرصه معنویت آمایش محلّی ترجیح دارد. نتایج آزمون کندال دبلیو در خصوص اولویت تأثیرگذاری اهداف عرصه‌های چهارگانه الگو در آمایش بنیادین به تفکیک ۱۲ گویه با کای اسکور برابر با ۱۳۸,۸۰۷ در سطح ۹۹٪ اطمینان معنی‌دار است. به این معنی که آمایش بنیادین در ابعاد ملی در عرصه علم، فکر و زندگی بیش از بعد محلّی و فراملی مورد تأکید است و آمایش معنویت در سطح محلّی بر سایر سطوح ارجحیت دارد.

نتیجه گیری

این پژوهش به منظور بررسی نقش آمایش بنیادین در عرصه معنویت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، به چهار سؤال فرعی: (۱) تعریف آمایش بنیادین، ابعاد، مؤلفه‌ها و ویژگی‌های آن چیست؟ (۲) تأثیرات آمایش بنیادین در عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت چیست؟ (۳) الزامات الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در عرصه معنویت بر آمایش بنیادین چیست؟ و (۴) روابط آمایش بنیادین و عرصه معنویت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت چیست؟ زیر این چنین پاسخ داد:

پاسخ سؤال اول: برای پاسخ به این سؤال، گروه مطالعاتی با استفاده از نظریه مبنایی و مصاحبه عمیق با صاحب‌نظران حوزه آمایش، به تعریف قابل قبولی برای آمایش بنیادین به شکل زیر دست یافت: «چیدمان جامع، آینده‌نگر و نظام‌مند همه عناصر تحقق آینده مطلوب در فضای ملی مبتنی بر نظام ارزش‌های جامعه». باید توجه داشت که محیط امروز و آینده بسیار پیچیده است و نمی‌توان صرفاً بر اساس اطلاعات امروز به امر آمایش پرداخت و انتظار داشت تحولات آینده را نیز پاسخ دهد. با اینکه در آمایش بنیادین و آمایش سرزمینی مفهوم برنامه‌ریزی نهفته است و از این جهت یکسان به نظر می‌رسند اما در نوع و سبک برنامه‌ریزی متفاوت هستند. برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش سرزمینی که به‌عنوان یک سبک برنامه‌ریزی کلان مورد توجه و تأکید قرار گرفته است از روش‌های خطی و سنتی استفاده می‌کند که دیگر انتظارات محیط پیچیده امروز و آینده را برآورده نمی‌سازد؛ اما برنامه‌ریزی مبتنی بر آمایش بنیادین به سبک برنامه‌ریزی‌های آینده‌نگرانه بوده و تنها به یک آینده قطعی اکتفا نمی‌کند بلکه متکی بر چند آینده بدیل (سناریوهای آینده) است که هر کدام از آن‌ها امکان رخ دادن را داشته و در آمایش بایستی تمامی آن‌ها مد نظر قرار گیرند.

پاسخ سؤال دوم: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت معنویت تا حد زیادی ایفای نقش می‌کند. البته، به نظر می‌رسد این نقش در تحقق اهداف بیشتر از الزامات است.

پاسخ سؤال سوم: یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که اهداف الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در عرصه معنویت بر آمایش بنیادین در مؤلفه «انسان» آن تا حد زیادی تأثیرگذارند. این تأثیر در بعد جمعی آن بیشتر از بعد فردی است. این امر در مؤلفه «فضا» آمایش بنیادین نیز صادق است. همچنین در عرصه معنویت، تأکید بر آمایش بنیادین در «سطح محلی» است.

نقش آمایش بنیادین در تحقق اهداف و الزامات عرصه معنویت

در مؤلفه «فعالیت» آمایش بنیادین نیز اهداف الگو در عرصه معنویت، تا حد زیادی بر این مؤلفه تأثیر گذارند. همچنین، الزامات الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت نیز در عرصه معنویت بر سه مؤلفه «انسان»، «فضا» و «فعالیت» آمایش بنیادین تا حد زیادی تأثیرگذار هستند؛ و در کل می‌توان گفت به نظر می‌رسد الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت بر آمایش بنیادین نقش تأثیرگذاری دارد، به خصوص در جهت‌گیری‌ها و الزاماتی که آمایش بایستی مد نظر قرار دهد.

پاسخ سؤال چهارم: در پاسخ به سؤال چهارم نیز باید گفت آمایش بنیادین و عرصه معنویت الگو بر اساس یافته‌های تحقیق رابطه دوسویه دارند و هم در مرحله تدوین و هم در مرحله اجرا بر هم تأثیرگذار خواهند بود. البته این تأثیر و تأثر دارای شدت و ضعف خواهد بود.

پیشنهادها

با توجه به اینکه رابطه بین مؤلفه‌های آمایش بنیادین با عرصه معنویت الگو به‌طور مشخص ثابت شده است، لذا پیشنهاد می‌شود:

۱. تصور از فضای ملی در تعریف آمایش بنیادین ارائه شده یک فضای جغرافیایی ملموس (داخل و خارج از مرزهای یک کشور) است در حالی که، امروزه با پیشرفت فناوری ارتباطات و اطلاعات و فضای سایبر که به ایجاد یک فضای مجازی منجر شده است و مردم در این فضا زندگی دومی دارند، بایستی در مفهوم فضای ملی تجدید نظر کرده و فضای مجازی را نیز به آن اضافه نموده و پژوهشی برای تعریف جدیدی از آمایش با توجه به فضای مجازی انجام گردد.

۲. طراحی مدل کاربردی استفاده از آمایش بنیادین مبتنی بر سناریوها و آینده‌های بدیل در الگوی اسلامی پیشرفت در مطالعات بعدی مورد توجه قرار گیرد.

۳. در حوزه ارزش‌های حاکم بر نحوه تدوین و مطالعه آمایش بنیادین؛ نخست با توجه به ارزش‌های اسلامی و دوم بر اساس ارزش‌های ملی و محلی طبقه بندی انجام شده و شرایط محیطی در هر یک از بخش‌های کشور و فضای ملی به‌عنوان دریچه ورودی مطالعات مورد توجه قرار گیرد.

۴. رابطه بین آمایش بنیادین و مؤلفه‌های آن با الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت نیازمند نگاه راهبردی است که برای این منظور، طراحی و استقرار مرکز ارزیابی راهبردی نحوه اجرای الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت با توجه به تجهیزات محیطی استقرار و راه اندازی شود.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- احمدی شاپورآبادی، محمدعلی (۱۳۸۸). «نگرشی بر آمایش فرهنگی سرزمین و جایگاه آن در برنامه‌ریزی توسعه فرهنگی»، فصلنامه راهبرد یاس. شماره ۱۷، بهار، صص ۱۲۳-۸۸.
- توفیق، فیروز (۱۳۸۴). آمایش سرزمین: تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- حسن بیگی، ابراهیم (۱۳۹۰). مدیریت راهبردی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت) و دانشگاه عالی دفاع ملی.
- رهنما، محمدرحیم و آقاجانی حسین (۱۳۹۰). مطالعات آمایش استان خراسان رضوی، مشهد: جهاد دانشگاهی مشهد.
- مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد (۱۳۸۶). آمایش سرزمین و ملاحظات امنیت اقتصادی، تهران: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت (۱۳۹۱). چیستی و مفهوم الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و نقشه راه و فرآیند طراحی، تدوین، تصویب و پایش الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، تهران: مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت.
- میرمحمدی، سیدمحمد (۱۳۸۶). آمایش سرزمین و ملاحظات امنیت اقتصادی، تهران: مؤسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- میرمعزی، سید حسین (۱۳۸۹). تبیین مفهوم الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، تهران: اولین نشست اندیشه‌های راهبردی.
- یاوری، وحید و همکاران (۱۳۸۹). «پیشرفت و عدالت در اندیشه حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری»، مجموعه مقالات مبانی نظری برنامه پنجم توسعه، تهران: مرکز تحقیقات میان رشته ای علوم انسانی و اسلامی. دانشگاه امام صادق (ع).
- تهرانی، ایمان (۱۳۹۳). رمز پیشرفت؛ بررسی مفهوم پیشرفت از منظر مقام معظم رهبری، تهران: انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

ب) منابع انگلیسی

- Qiao, Qing et al. (2008). **Land-use Planning Based on Ecological Infrastructure in Metropolitan Urban Fringe**. 44th ISOCARP Congress.